

מארז"ל ("עי' במד"ר ובתנחומא פ' בחוקותי ובפ' נשא – צ"צ" כנראה צ"ל "עי' במד"ר" תנחומא פ' בחוקותי ובפ' נשא. בחו" ס"ג: "נתאוה הק' כשם שיש לו דירה למע' שיהא לו כך די' למטה". נשא טז עד"ז. וצ"ע ממש"כ והנה תכלית כו'). דירה (דוקא. להעיר

פרק לו והנה מודעת זאת מארז"ל שתכלית בריאת עולם הזה הוא שנתאוה הקב"ה להיות לו דירה בתחתונים. והנה לא שייך לפניו ית' בחי' מעלה ומטה כי הוא ית' ממלא כל עלמין בשהו. אלא ביאור הענין כי קודם שנברא העולם היה הוא לבדו ית' יחיד ומיוחד וממלא כל המקום הזה שברא בו העולם וגם עתה כן הוא לפניו ית' רק שהשינוי הוא אל המקבלים חיותו ואורו ית' שמקבלים ע"י לבושים רבים המכסים ומסתירים אורו ית' כדכתיב כי לא יראני האדם וחי וכדפי' רז"ל שאפי' מלאכים הנק' מביאוה"ז תזריע אר"י הכי תנינן). כדכתיב (שמות לג' כ'). כדפי' רז"ל (במד"ר ספי"ד).

מ"מ, הגהות והערות קצרות – עם פענוחים

מארז"ל: "עי' במד"ר ובתנחומא פ' בחוקותי ובפ' נשא – הגהת הצ"צ". כנראה צ"ל "עי' במד"ר" תנחומא פ' בחוקותי ובפ' נשא. בתנחומא פ' בחוקותי ס"ג: "נתאוה הקב"ה כשם שיש לו דירה למעלה שיהא לו כך דירה למטה". ובתנחומא פ' נשא טז עד"ז ("נתאוה שיהא לו דירה בתחתונים כמו שיש בעליונים"). וצ"ע ממש"כ כאן "והנה תכלית כו", דלכאורה במארז"ל לא נתפרש שענין זה הוא תכלית הבריאה. דירה: דוקא. להעיר מביאורי הזהר לאדמו"ר האמצעי ס"פ תזריע ד"ה אמר ר"י הכי תנינן³. כדכתיב: שמות לג' כ'. כדפי' רז"ל: במדב"ר ספי"ד.

נתאוה הקב"ה להיות לו דירה בתחתונים. . . עוה"ז הגשמי והחומרי ממש והוא התחתון במדרגה שאין תחתון למטה ממנו בענין הסתר אורו ית' וחשך כפול ומכופל עד שהוא מלא קליפות וס"א שהן נגד ה' ממש: כיון שעוה"ז אין לו שייכות לאלקות כלל (לא שייך שיאיר בו אור, ובודאי לא שייך שיהי' כלי לאלקות, ואדרבה, "הוא מלא קליפות", היינו, שהוא "כלי" לקליפות) – מובן שעשיית הדירה בתחתונים אינה ע"י גילוי הטוב וקדושה שנמצא בעולם בעוה"ז (שהרי כל מציאותו הוא "נגד ה' ממש"), אלא באופן של התחדשות, ע"י שבירת וביטול הסט"א לגמרי.

וענין זה (לעשות דירה לו ית' גם היכן שהנבראים התחתונים הם "נגד ה' ממש") אין לו טעם בשכל, ואין לו מקום מצד בחי' הגילויים (כיון שלא שייך לפעול בהם ע"י המשכת האור, שהרי אינם יכולים להיות כלים אל האור); ענין זה יכול להעשות רק בכח הבא מעצמותו ית' בלבד – שהוא זה שנתאוה להדירה, והדירה היא לעצמותו, ובאופן שבה נמצא כל העצם – ש"הוא לבדו בכחו ויכלתו לברוא יש מאין ואפס המוחלט ממש³.

ולכן עשיית הדירה בתחתונים היא ע"י עבודתם של ישראל דוקא – שיש בהם כח העצמות⁴, לפי ישראל וקוב"ה כולא חד⁵. ועד"ז גם בנוגע לעולם – שעשיית הדירה הוא ע"י שמתגלה כח העצמות שבו⁶, שאמיתית מציאותו של יש הנברא הוא יש האמיתי⁷.

(מלר"ש ח"ב ע' 22 ואילך. ח"ב ע' 74)
1) וכמו שהתהוות התחתונים אינו מצד הטעם (וכמבואר בהמשך תרס"ו בתחלתו, שמצד הטעמים שבוהר וע"ה, איך צורך בהתהוות עולמות בי"ע ובפרט – התהוות עוה"ז), כן גם אמיתית ענין גילוי (אלקות) שבהם אינו מצד טעמים אלו, כי, מכיון שהתהוות עולמות התחתונים אינו מצד (הטעמים שבחינת) הגילויים, הרי הגילויים אינם מגיעים (דערלאנגען ניט) בהם. 2) המשך תרס"ו ס"ע ג. ובכ"מ (נסמך בסה"מ מלוקט ח"ב ע' רמא). 3) תניא אגה"ק ד"ה איהו וחיוהי (ס"כ – קל, רע"ב). 4) אלא שכתב זה כפי שנמשך בנשמות הוא (בעיקר) לא להדש יש מאין, אלא לעשות מה"יש "אין". 5) ראה ח"ג ע"ג, א. 6) וראה לקמן (הערה ד"ה יתרון) שגילוי כח העצמות שבעולם אינו בכח העצמות שבישראל. 7) ראה ביהוה"ו לאדהאמ"צ בשלח ד"ה כגוואר דלעילא קרוב לסופו (מג, ג ואילך). ובכ"מ. ובד"ה ולקחתם תרס"א (סה"מ תרס"א

1) נדפסה ב"קיצורים והערות לספר התניא" ע' לו (וראה הערה הבאה). 2) לכאורה הכוונה: כיון שהצ"צ כותב "מד"ר", ללא ציון מקומו – מפרש רבינו שכנראה צ"ל (לא מד"ר, שפירושו "מדרש רבה", אלא) מדר' (מדרש). – ולהעיר, שבקיצורים והערות (שם) נדפס: "במד"ר ספ"ג* 3) ושם (ע"ד, ג): "דירה בקביעות כאדם הדר בביתו תמיד כו' ולא בדרך דירת ארעי בחי' מעבר בעלמא כאדם הלן בפונדקי דרך עברו ממקום למקום כו'".

* ושם (ב"ר ספ"ג): "נתאוה הקב"ה לעשות שותפות בתחתונים כו' (וראה גם במדב"ר פ"ג, ו: "נתאוה לדור עם בריותיו בתחתונים").

וחשך כפול ומכופל
(כנגד ד' קליפות, היפך
כפילות דקדושה, אדנ"ע.
להעיר מפל"ג מב'). אני
ואפסי עוד (ע"ד ישעי'
מז' ח' ועוד). אינו
בשביל כו' הואיל כו'
(עיין הג' אדנ"ע
המלוקטים).

חיות אין רואין כו' וזהו ענין השתלשלות העולמות
וירידתם ממדרגה למדרג' ע"י ריבוי הלבושי' המסתירים
האור והחיות שממנו ית' עד שנברא עוה"ז הגשמי
והחומרי ממש והוא התחתון במדרגה שאין תחתון
למטה ממנו בענין הסתר אורו ית' וחשך כפול ומכופל
עד שהוא מלא קליפות וס"א שהן נגד ה' ממש לומ' אני
ואפסי עוד. והנה תכלית השתלשלו' העולמו' וירידתם
ממדרגה למדרגה אינו בשביל עולמות העליוני' הואיל
ולזה ירידה מאור פניו ית' אלא התכלית הוא עוה"ז
התחתון שכך עלה ברצונו ית' להיות נחת רוח לפניו

לקוטי פירושים

מ"מ, הגהות והערות קצרות – עם פענוחים

וחשך כפול ומכופל: כנגד ד' קליפות, היפך
כפילות דקדושה, הגהת אדנ"ע. להעיר מפל"ג
ומב' שנזכר שם הלשון כפולה ומכופלת.⁵
אני ואפסי עוד: ע"ד ישעי' מז' ח', ועוד.
אינו בשביל כו' הואיל כו': עיין הגהות
אדנ"ע המלוקטים.⁷

4) בד"ה זה היום תרנ"ז (סה"מ תרנ"ז ע' ב').
5) וראה "מ"מ, הגהות והערות קצרות" לפל"ג (לעיל
ע' רה). 6) אולי כותב רבינו כאן ע"ד, דלא כבפכ"ב
– כי, בפכ"ב עיקר ההדגשה היא על ענין הגסות
(מגבי עצמה כנשר לומר אני ואפסי עוד), שזהו
ממש תוכן הפסוק בישעי', משא"כ כאן ההדגשה היא
"שהן נגד ה' ממש לומר אני ואפסי עוד", וזהו רק
ע"ד הפסוק בישעי'. 7) ב"הגהות והערות על ס"ב
הנמצאות בדרושי כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע"
(שנדפסו בסוף המפתחות לספר התניא) בעריכת
רבינו – מציין: ארדה נא רנ"ח (הואיל ולהם ירידה
י"ל הכונה כו'). אדם כי יקריב רס"ט (והענין הוא
כו'). וביה"ש עת"ר (כנ"ל). מצותה רע"ח (הואיל
ולהם ירידה שהרי אצ"י הוא גילוי ההעלם כו'). –
וראה גם "לקוטי פירושים" כאן.

עד שנברא עוה"ז הגשמי: "שנברא", ולא
"שנעשה" – בהתחלת ההתהוות שלו הוא עוה"ז הגשמי.

(לקו"ש ח"י ע' 95 בשו"ג להערה 22)

והוא התחתון במדרגה שאין תחתון למטה
ממנו: ומזה מובן שב"עוה"ז הגשמי והחומרי ממש"
גופא – עיקר ענין ה"דירה" בתחתונים" הוא ב"תחתון
שאינן תחתון למטה ממנו" בעוה"ז גופא. והיינו, שכאשר
הבחינה שנעשית "דירה" להקב"ה היא במדרגה
תחתונה יותר, אזי נשלם הרצון והכוונה של הקב"ה
בעומק יותר.

(מלקו"ש ח"י ע' 17. חכ"ה ע' 42)

בענין הסתר אורו ית' וכו': "ענין הסתר אורו ית'
הוא בהוספה לכך ש"ההארה שבו היא מצומצמת עד
קצה האחרון".⁹ ומבאר כאן, שהכוונה ב"דירה
בתחתונים" היא לא רק לתחתון בענין הצמצום, אלא גם
ל"תחתון במדרגה שאין תחתון למטה ממנו בענין הסתר
אורו ית'", שלכן, אינו מספיק זה שעוה"ז הוא "חומרי
וגשמי" עי"ז ש"ההארה שבו היא מצומצמת עד קצה האחרון", אלא הוצרך להיות גם התהוות הרע, שיהי' "מלא
קליפות וס"א כו".

(מס"מ מלקו"ש ח"י ע' כז הערה 41)

הסתר אורו ית' . . . עד . . . נגד ה' ממש כו': ההסתר והחושך שבעוה"ז מצד עצמו הוא – שאין נרגש בו
שהתהוותו הוא מאלקות (עד שבהרגשתו, "מציאותו הוא מעצמותו"), אבל גם אינו מנגד כו'. ועל זה מוסיף אח"כ
"עד שהוא מלא קליפות וס"א שהן נגד ה' ממש לומר אני ואפסי עוד".¹⁰

(מלקו"ש ח"י ע' 128 הערה 40. חכ"ד ע' 46 הערה 65)

עד שהוא מלא קליפות: יש לומר הדיוק בתיבת "עד" – כי "מלא קליפות כו'" נעשה בסוף מעשה בראשית,
ריבוי זמן לאחרי שנתאוהו כו' ונברא העולם. כי, אע"פ שגם בתחלת הבריאה הי' מציאות הקליפות, הי' זה

ע' קצו), שאמיתית "מציאות היש דעולמות ונבראים הוא בחי' העצמות דא"ס ממש". 8) וראה מכתב כ"ק מו"ח אדמו"ר (אגרות קודש שלו
ח"ג ע' דש ואילך – בביאור לשון התניא) דכמו שבעולמות הרי התכלית הוא עוה"ז התחתון הנה כמו"כ בהאדם הרי התכלית הוא לבושי הנפש
כו' והעיקר הוא בכח המעשה. 9) תניא פ"מ (ד, ב). 10) ולכן, לעתיד לבוא, "שאו ידוכך גשמיות הגוף והעולם" – הרי זה ש"הוא מלא קליפות
וס"א שהן נגד ה' ממש" יתבטל לגמרי, אבל מציאות התחתונים (גשמיות העולם) לא תתבטל (שהרי לא יתבטל אז הצמצום), אלא שיתגלה
שמציאות היש (וההרגש דמציאותו מעצמותו) היא מבחי' יש האמיתי.

לקוטי אמרים

התורה שנק' עוז
(מכילתא בשלח ויק"ר
פל"א). וכח (ועיין
ברכות סג). וכמארז"ל
(עיין סנה' ק:).

ית' כד אתכפיא ס"א ואתהפך חשוכא לנהורא שיאיר
אור ה' אין סוף ב"ה במקום החשך והס"א של כל
עוה"ז כולו ביתר שאת ויתר עז ויתרון אור מן החשך
מהארתו בעולמות עליונים שמאיר שם ע"י לבושים
והסתר פנים המסתירים ומעלימים אור א"ס ב"ה שלא
יבטלו במציאות. ולזה נתן הקב"ה לישראל את
התורה שנקר' עוז וכח וכמארז"ל שהקב"ה נתן כח

מ"מ, הגהות והערות קצרות – עם פענוחים
התורה שנקר' עוז: מכילתא בשלח טו,
ב. ויק"ר פל"א, ה.
וכח: . ועיין ברכות סג, א: "כל המרפה
עצמו מדברי תורה אין בו כח לעמוד ביום
צרה".
וכמארז"ל: עיין סנהדרין ק, ב: "והלא אדם
מושיט אצבעו באור בעוה"ז מיד נכוה, אלא
. . נתן הקב"ה כח בצדיקים לקבל טובתן".

לקוטי פירושים

בדוגמת קליפה שומר לפרי¹¹, ואח"כ ע"י החטא ירדו
הקליפות להיות מנגדים לקדושה, עד שעוה"ז נעשה "עולם
הקליפות", "מלא קליפות וס"א שהן נגד ה' ממש"¹².
וי"ל, שהכוונה דנתאווה כו' היתה שיתהווה עולם
(לכתחילה באופן כזה) שיש בו האפשרויות ועולות לרע –
"עוה"ז הגשמי והחומרי ממש והוא התחתון במדרגה שאין
תחתון למטה ממנו בענין הסתר אורו ית", שהעלם והסתר
זה (ששרשו הוא מצמצום הראשון) שאין נרגש בעולם
שהתהווה הוא מאלקות – נתן את האפשרויות שיהי'
"מלא קליפות וס"א שהן נגד ה' ממש" (וע"י החטא נעשה בפועל "מלא קליפות וס"א כו"). ועבודת האדם היא
לעשות דירה בתחתונים ולחדש שתבטל גם אפשרויות זו, כפי שיהי' בשלימות לע"ל¹³. ועצ"ע.

(לקו"ש זכ"ה ע' 429 הערה 52)

תכלית השתלשלו' העולמו'. . אינו בשביל עולמות העליוני' הואיל ולהם ירידה מאור פניו ית'
אלא התכלית הוא עוה"ז התחתון: בהטעם שאי אפשר לומר שהכוונה היא בשביל עולמות העליונים הואיל
להם ירידה מאור פניו ית' – מבאר אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע¹⁴ שגם עולם האצ"י הוא גילוי ההעלם, וא"כ זהו
ירידה מאור פניו ית', כי כשהיו אורות האצ"י בהעלמם היו במדרג' גבוה הרבה יותר. ועוד, שכיון שזהו רק
גילויים, הרי אי אפשר לומר שהעצמות הוא בשביל גילויים.
וזהו שהתכלית הוא עוה"ז התחתון – שבריאיתו היא רק בכח העצמות, וכמ"ש באגה"ק: אשר מהותו ועצמותו
שמציאותו הוא מעצמותו ואין לו עילה קודמת ח"ו, הוא לכדו בכחו ויכלתו לכרוא יש מאין ואפס המוחלט ממש,
היינו, שההתהוות אינה מהגילויים כי אם מהעצמות. ועוד זאת, שבעוה"ז נרגש שמציאותו מעצמותו [ואף שזהו
רק בהרגשתו, מ"מ, הנה זה גופא שיהי' נדמה עכ"פ שמציאותו מעצמותו זהו], מפני ששרשו מהעצמות
שמציאותו מעצמותו. וע"י העבודה ממשיכים שיהי' לו ית' דירה בתחתונים, וכמו הדירה הרי האדם דר בה בכל
עצמותו, הנה כמו"כ בתחתונים שהם דירה לו ית', הכוונה שממשיכים לא רק גילויים כ"א נמצא בהם עצמות
א"ס ב"ה.

(סה"מ מלוקטס ז"א ע' ו' ואילך)

עולמות עליונים – ענינם "גילויים", שזהו "ירידה מאור פניו ית'", ולכן אינם "כלי" לעצמותו ית', והיינו,
שהגילויים שישנם בעליונים מסתירים על העצמות. משא"כ תחתונים – כיון שאין בהם גילויים, אין בהם ההסתר
(שהגילויים מסתירים על העצמות) שיש בעליונים, ועוד זאת, שבעוה"ז ישנו ההרגש שמציאותו מעצמותו, שהוא
בדוגמתו ו"כלי" ודירה להעצמות שמציאותו מעצמותו¹⁵.

(לקו"ש ז"א ע' 75 הערה 30. ז"א ע' 141)

11) של"ה יט, ב ואילך. הובא ונת' בכ"מ בדא"ח – ראה ס' הליקוטים דא"ח צ"צ ערך קליפות (ע' פד ואילך). ערך לע"ל (ע' תרנד ואילך).
וש"נ. סה"מ תרנ"ט ע' קעו. ועוד. 12) ראה בכ"ז ל"ת להארז"ל פ' בראשית (ד"ה ונבאר מעלת אדה"ר). תניא ספ"ו (ובהגהה). סה"מ עטר"ת
ע' תנו. תרפ"ו ע' רכה. 13) ראה סה"מ תרנ"ט, עטר"ת ותרפ"ו שם. 14) ד"ה מצותה משתקע, תרע"ח (סה"מ תרע"ח ע' קיב). ועייג"כ ד"ה
ארדה נא, תרנ"ח (סה"מ תרנ"ח ע' לב ואילך). 15) ביאורו"ז שבהערה 7. ביאורו"ז להצ"צ ע' ריד. וראה המשך ר"ה תרצ"ד (בסה"מ תיש"א) פ"ד
(ובד"ה בסוכות שם בתחלתו). מצה זו תש"ז פ"ב (סה"מ תש"ז ע' 238). ובכ"מ.

לקוטי אמרים

מ"מ הנהגות
והערות קצרות **רכא**

כדכתיב (ישעי' ל' כ').
וכתיב (ישעי' נב' ח').

בעדיקים לקבל שכרם לעתיד לבא שלא יתבטלו
במציאות ממש באור ה' הנגלה לעתיד בלי שום לבוש
כדכתיב ולא יכנף עוד מוריך ופי' שלא יתכסה ממך
בכנף ולבוש והיו עיניך רואות את מוריך וכתיב כי

מ"מ, הגהות והערות קצרות – עם פענוחים

לקוטי פירושים

כדכתיב: ישעי' ל' כ'.
וכתיב: ישעי' נב' ח'.

עי"ז שעוה"ז התחתון נעשה דירה לו ית', לו לעצמותו –
נעשית עלי' גם בכל סדר ההשתלשלות, גם בהעולמות הכי
עליונים¹⁶.

(לקו"ש חכ"ט ע' 152)

ונמצא, שענין זה שע"י עולמות העליונים מתהווה עוה"ז התחתון, הוא נעלה יותר מעולמות העליונים
עצמם. כי, עולמות העליונים עצמם הם בבחינת ירידה, וזה שעל ידם נתהווה עוה"ז התחתון – שע"י נשלמת
הכוונה בדירה בתחתונים, דירה לעצמותו – הוא העלי' שלהם.

(סה"ט מזקט ח"ד ע' 123)

תכלית השתלשלו' העולמו' . . הוא עוה"ז התחתון: הביאור בתכלית התהוותם של כל העולמות העליונים
כו' – שהרי ביכלתו ית' לברוא רק את הנבראים ה"תחתונים" בלבד והם יהיו דירה לו ית' – יש לומר: רצונו
וכוונתו ית' היתה לא זה בלבד שדירתו ית' תהי' בתחתונים, כי אם שהנבראים התחתונים יעשו דירה לו ית',
כלומר, בעבודתם ויגיעתם דוקא. וזה אפ"ל רק ע"י התהוותם באופן שקדם להם כל סדר ההשתלשלות של
העולמות והדרגתם מלמעלה למטה, כמבואר בדא"ח¹⁷.

(לקו"ש ח"ד ע' 123)

התכלית הוא עוה"ז התחתון . . שיאיר אור ה' . . במקום החשך וכו': ואז תושלם הכוונה ד"דירה
בתחתונים", אף שענין ה"תחתון" דעוה"ז הוא "בענין הסתר אורו ית'" (כנ"ל) – דכיון שגם אז לא יתבטל
הצמצום (שרש וסיבת ההסתר דעוה"ז הגשמי), וזה שהגשמי יהי' דירה לו ית' הוא ע"י שחושך הצמצום (גופא)
יהפך לאור¹⁸ (שענין זה הפיכת החושך לאור) אי אפשר להיות מצד ה"גדרים" ד"אור וחושך" (שהרי הם הפכים),
ורק בכח העצמות¹⁹ – נמצא, שמצד ה"גדרים" ד"עולם", יהי' "תחתון" גם אז²⁰.

(לקו"ש ח"ד ע' 89 בשוה"ג)

שכך עלה ברצונו ית' להיות נחת רוח לפניו ית' כד אתכפיא ס"א וכו': אף שהתהוות הבריאה היא מפני
שנתאוה כו', תאוה שלמעלה מטעם, מ"מ, רצה הקב"ה שיומשך ויתלבש גם בטעם (כדי שגם דרגת האלקות
שלמעלה מהבריאה תחדור במציאות האדם והבריאה מצד עיניו הם). אמנם, כיון שההתחלה היא מענין של
"תאוה", לכן, גם לאחרי שנמשך בטעם, נרגש בהטעם שזהו"ע שלמעלה מטעם, ש"הטעם מפני מה נתאוה אין
אנו יודעים כו"²¹.

(סה"ט תש"נ ח"א ע' 305 והערה 64)

הענין ד"נח"ר לפניו ית' כד אתכפיא ס"א כו" – הוא רק מפני "שכך עלה ברצונו ית'". אמנם, מה ש"עלה
ברצונו ית'" הוא – שהי' מעלה בהענין דאתכפיא ואתהפכא, וכהמשך הלשון בתניא: "ויתרון אור מן החושך".
ולמעלה מהמבואר בכ"מ: שהענין ד"נתאוה כו" הוא למעלה מטעם, שעפ"ז, הרי גם לאחרי שנתאוה להיות
לו דירה בתחתונים, אין "מעלה" בהדירה, וענינה הוא רק שכך נתאוה.
ולכאורה צריך לומר, שהמבואר כאן, והמבואר בכ"מ שהענין ד"נתאוה" הוא למעלה מטעם – הם בשתי
דרגות.

(סה"ט מזקט ח"ד ע' קכח הערה 32)

שיאיר אור ה' . . במקום החשך . . עוה"ז . . ביתר שאת . . מהארתו בעולמות עליונים: אולי הכוונה

16) ראה ד"ה ת"ר נר חנוכה תרמ"ג ספ"א (סה"מ תרמ"ג ע' לח). לקו"ש ח"ה ע' 33. 17) ראה המשך תרס"ז ע' נג. וראה בארוכה לקו"ש
ח"ו ע' 21 ואילך. 18) המשך תער"ב ח"ב ע' תקל. תקלכ. 19) ראה המשך ר"ה תרצ"ה פל"ד (סה"מ קונטרסים ח"ב שמו, א"ב).
20) וראה לקו"ש ח"ב ע' 75 הערה 30. 21) סה"מ ה"ש"ת ע' 18. תש"ח ס"ע 111 ואילך. ועוד.

וכתיב (ישעי' ס' יט'). כי (שם כ'). אולי ג' כתובים כנגד כללית הצמצומים שהם ג' בכלל. ע"ל פמ"ט).
הגהה
(חצעג"ל מיותרים כנלפ"א). **כמ"ש בל"ת** (להעיר מלק"ת במבא).
כדכתיב (דברים ד' לה').

עין בעין יראו וגו' וכתיב לא יהיה לך עוד השמש לאור יומם וגו' כי ה' יהיה לך לאור עולם וגו'. ונודע שימות המשיח ובפרט כשיחיו המתים הם תכלית ושלמות בריאות עולם הזה שלכך נברא מתחילתו*
וגם כבר היה לעולמים
מעין זה בשעת מתן תורה כדכתי' אתה הראת לדעת כי ה' הוא האלהים אין

וקבלת שבר עיקרו באלף השביעי כמ"ש בלקוטי תורה מהאר"י ז"ל:

מ"מ, הגהות והערות קצרות – עם פענוחים
וכתיב: ישעי' ס' יט'.
כי: שם כ'.

אולי הטעם שמביא ג' כתובים על זה שלעתיד יתגלה אור ה' בלי שום (צמצום ע"י) לבוש ("כדכתיב ולא יכנף . . מוריד, וכתיב כי עין בעין יראו וגו', וכתיב לא יהי לך עוד השמש . . ה' יהי לך לאור עולם") – **כנגד כללית הצמצומים שהם ג' בכלל. עיין לקמן פמ"ט:** "דרך כלל הם שלשה מיני צמצומים עצומים כלליים כו".

הגהה: **חצאי עיגול**⁹ – **מיותרים, כנ"ל** בהערה להגהה בפ"א.
כמ"ש בלקוטי תורה: . **להעיר מלקו"ת ב' (ויקרא) מב, א**¹⁰.
כדכתיב: דברים ד' לה'.

(8) כ"ה בדפוסי התניא שלפנינו. – במהדורה זו תוקן ע"פ מ"ש ב"הערות ותיקונים בדא"פ" לפ"א. (9) לעיל ע' כו. (10) ושם: "נודע דעיקר קבול השכר הוא בזמן תחיית המתים, וכמארז"ל ודע שמתן שכרן של צדיקים לע"ל, שאם הפי על הג"ע, מהו ל' לעתיד, הלא הג"ע ישנו גם עתה לנשמות בצאתם מן הגוף, אלא בודאי קאי על תח"ה לפי שזהו עיקר השכר ועליית הנשמות, וג"ע אינו אלא לפי שעה עד התחי".

לקוטי פירושים

לתרץ בזה קושיא הידועה: דאין לברוא דבר גדול ונעלה אך ורק בשביל דבר קטן ממנו. ולזה מבאר דעוה"ז (ע"י העבודה, דרך בעולם מלא קליפות אפשרית היא) נעשה ביתר שאת כו'.

(שיעורים בספר התניא ע' 432 הערה 4)

ולא יכנף עוד מוריד [פי' שלא יתכסה ממך בכנף ולבוש] והיו עיניך רואות את מורידך: "לא יכנף" – אפילו לא "כנף" בלבד, שאינו אלא קצחו של הלבוש – נוסף לכך שגם הלבוש עצמו (לא רק ה"כנף") טפל ובטל להמלוכש בו, ועאכ"כ כשהמלוכש בו הוא "מורידך". והיינו, שאף שגם לעת"ל יהי המציאות ד"כנף", כל סדר השתלשלות, מעשה מרכבה, עשר ספירות, עד לספירות אין קץ, מ"מ, לא יסתיר ה"כנף" על "מורידך", אלא "והיו עיניך רואות את מורידך".

(סה"ש תשמ"ט ח"א ע' 134 הערות 109-108)

לא יתכסה ממך בכנף ולבוש: ואין זה בסתירה לכך ש"המלך אין רואים אותו כשהוא ערום"²² – כי, לעתיד לבוא יהי תכלית הביטול באופן שאינו שום מציאות לעצמו, וכל מציאותו היא מציאות המלך, עד שלא שייך לומר "רואים אותו", כיון שנעשה חלק מן העצם.

(סה"ש תשמ"ז ח"א ע' 237 הערה 94)

ימות המשיח . . תכלית ושלמות בריאות עולם הזה

שלכך נברא מתחילתו: ויש לבאר מה שמוסיף בזה "שלכך נברא מתחילתו":

ע"פ האמור לעיל ע"ד ריבוי הלבושים המסתירים "עד שנברא"²³ עוה"ז הגשמי והחומרי ממש . . הסתר אורו ית' . . מלא קליפות וס"א כו", היינו, שההעלם וההסתר שבעולם הוא מצד עצם מציאותו – נמצא, שגילוי "אור ה' א"ס ב"ה במקום החשך והס"א של כל עוה"ז כולו" בימות המשיח, הוא, כמו דבר נוסף, ולא בהמציאות דעוה"ז גופא.

ועל זה מוסיף "שלכך נברא מתחילתו" – שכוונת בריאת העולם באופן של העלם והסתר היא בכדי שיהי גילוי נעלה יותר, "יתרון האור מן החושך", היינו, שההעלם עצמו דורש (והוא "כלי") לאור נעלה יותר²⁴, ועי"ז מוסבר איך שהגילוי דימות המשיח יהי בהמציאות דעוה"ז גופא.

(מלקו"ש ח"א ע' 95 ואילך והערה 29)

(22) סנהדרין כב, א. (23) ראה לעיל הערה ד"ה עד שנברא. (24) ראה גם ב"לקוטי פירושים" לפ"ז הערה ד"ה תכלית השלימות (הב).

לקוטי אמרים

מ"מ הנהגות
והערות קצרות רכג

עוד מלבדו הראת ממש בראיה חושיית כדכתיב וכל העם רואים את הקולות רואים את הנשמע ופי' רז"ל מסתכלים למזרח ושומעין את הדבור יוצא אנכי כו'. וכן לארבע רוחות ולמעלה ולמטה וכדפי' בתיקונים דלית אתר דלא מליל מיניה עמהון כו' והיינו מפני גילוי (כב').

עוד מלבדו הראת ממש בראיה חושיית כדכתיב וכל העם רואים את הקולות רואים את הנשמע ופי' רז"ל מסתכלים למזרח ושומעין את הדבור יוצא אנכי כו'. וכן לארבע רוחות ולמעלה ולמטה וכדפי' בתיקונים דלית אתר דלא מליל מיניה עמהון כו' והיינו מפני גילוי (כב').

לקוטי פירושים

מ"מ, הגהות והערות קצרות – עם פענוחים

בריאות: לכאורה צ"ל "בריאת". וכ"ה בכמה דפוסים²⁵.

(לקרי"ש ז"ה ע' 244 הערה 32. ועוד)

ימות המשיח . . כשיחיו המתים הם תכלית ושלימות . . וקבלת שכר עיקרו באלף השביעי: יש לומר, שכאן (שמחלק בין תחיית המתים לאלף השביעי) קאי אדה"ז לשיטת הרשב"א וחי' הר"ן²⁶ שאין מצות בטלות לתחיית המתים²⁷ (כי אם באלף השביעי).

(אגרות קודש ז"ב ע' טס הערה 9)

יש לחלק בין השכר ד"ימות המשיח ובפרט כשיחיו המתים ל"קבלת שכר . . באלף השביעי":

בימות המשיח ותחיית המתים תהי' השלימות ד"שכר מצוה מצוה²⁸ – לא רק שכר צדדי, אלא שכר ושלימות בה"מצוה" עצמה (קיום התומ"צ בזמן הזה), כיון שאז תתוסף שלימות (בכמות ובאיכות) בקיום המצוות²⁹ (ושם נעשה לפניך כמצות רצונך³⁰) – שזהו "תכלית ושלימות בריאת עולם הזה שלכך נברא מתחילתו", בשביל התורה כו' – שעל ידם נעשה צוותא וחיבור עם הקב"ה.

כדכתיב: שמות כ' יח'.
רואים את הנשמע: מכילתא¹¹.
ופי' רז"ל: ¹² להעיר משמו"ר פ"ה, ט:
"בא עליהם (הקול) מן הדרום והיו רצין לדרום לקבל את הקול, ומדרום נהפך להם לצפון והיו רצים לצפון, ומצפון נהפך למזרח והיו רצים למזרח, ומזרח נהפך להם למערב והיו רצים למערב . . והיו ישראל אומרים מהיכן הקב"ה בא מן המזרח או מן הדרום וכו".
וכדפי' בתיקונים: תיקון כב¹³.

(11) ראה לקו"ש ח"ו ע' 120 הערה 5, שהלשון במכילתא (יתרו כ, טו) הוא "רואין ושומעין הנראה", אבל פשוט ש"רואין" קאי על "הנשמע", עיי"ש. (12) התוכן – הוא גם בתיקונים המובא כאן בהמשך הענין. אבל, כיון שאדה"ז מדייק "ופי' רז"ל", ואח"כ מוסיף "וכדפי' בתיקונים דלית אתר כו" – מחפש רבינו מקור אחר. (13) סד, ב.

והשכר (מצוה) דאלף השביעי – אולי יש לומר שהוא למעלה מכל גדר עוה"ז ומעבודה דעוה"ז בכירור הגשמיות וטו"ר כו'³¹. ולהעיר, אשר גם שכר זה הוא שלימות (שלא בערך) בקיום המצוות עצמן, "שכר מצוה מצוה", אלא שבימוה"מ ותחה"מ (תכלית ושלימות בריאת עוה"ז) הוא השלימות דעבודת קיום המצוות בעוה"ז הגשמי עצמה. ועצ"ע.

(מלקרי"ש זכ"ס ע' 142 הערה 42. סה"ש תשנ"ט ז"ב ע' 645 והערה 33)

כבר הי' לעולמים כו': י"ל הכוונה בזה – שנמשך בגדרי העולם, שזהו כולל גדרי הזמן וגדרי המקום³², כב' הפירושים בתיבת עולם³³ (עולמים), שזהו שמו אשר יקראו לו בלשון הקודש המהווה ומחי' ומקיים אותו³⁴.

(סה"ש מלוקט ז"א ע' תסא)

25) ראה גם בנישנינו נוסחאות שבתניא בצירוף מ"מ כו' ע' תשלד. 26) הובאה גם בס' סדרי טהרה נדה סא, ב. 27) ודלא כמ"ש באגה"ק סוסכ"ו שמה שאמרו (נדה שם) מצוות בטלות לעתיד לבוא הוא בתחה"מ. 28) אבות פ"ד מ"ב. וראה תניא רפ"ז. שם פל"ט (ב, ב). 29) גם בתחיית המתים, כנ"ל שכאן קאי אדה"ז להשיטה שאין מצות בטלות לתחה"מ. וגם לפי הפירוש שבטלות לתחה"מ (ועאכו"כ באלף השביעי – ראה סה"מ תקס"ה ע' רפו. שער התשובה לאדה"מ צ"ב פל"ב. סה"מ צ"ה צ"צ מצות עבד עברי – פג, א) – הרי מבואר בכ"מ (המשך תער"ב ח"ג ע' ארעט. וראה שם ח"א ע' שצג. אוה"ת בשלח ע' תעו ואילך) הפירוש ש"המשכת המצוות עכשיו הוא באין ערוך לגבי ההמשכה דלעתיד כו', וע"כ יהיו בטלים בבחי' העדר תפיסת מקום כו' (כשרגא בטיהרא), היינו, שגם אז יהי' קיום המצוות (ולא יתבטלו ח"ו), אלא בשלימות דנעלית יותר. 30) נוסח תפלת מוסף. – וראה תו"א ויחי מו, א ואילך. תו"ח שם צה, א ואילך. המשך וככה תרל"ז פי"ז ואילך. וראה אגרות קודש שם. 31) ראה שער התשובה שם. וראה רשימות הצ"צ לתהלים (ע' תרלב), שע"פ ההגהה בתניא מובן ש"חד חרוב" פירושו לא חרוב ממש, אלא "ממלאכות גשמייות כו'". 32) תניא שעה"ה"א פ"ז (פב, רע"א). 33) ראה סה"מ תש"ח ע' 160. ובכ"מ. 34) ראה תניא שעה"ה"א בתחלתו.

לקוטי אמרים

מן

רצונו ית' בעשרת הדברות שהן כללות התורה שהיא פנימית רצונו ית' והכמתו ואין שם הסתר פנים כלל כמ"ש כי באור פניך נתת לנו תורת חיים ולכן היו בטלים במציאות ממש כמארו"ל שעל כל דיבור פרוחה נשמתו כו' אלא שהחזירה הקב"ה להן במל שעתיד להחיות בו את המתים והוא מל תורה שנקרא עזו כמארו"ל כל העוסק בתורה מל תורה מחייהו כו' רק שאח"כ גרם החטא ונתגשמו הם והעולם עד עת קץ הימין שאז יודרך גשמיות הגוף והעולם ויוכלו לקבל גילוי אור ה' שיאיר לישראל ע"י התורה שנקר' עזו ומיתרון ההארה לישראל יגיה חשך האומות גם כן לסופה כל העוסק בטל ת' ט' ת"מ. ועייג"כ כתובות קיא:). קץ הימין (ע"ל פל"ג).

שהן כללות התורה (אזהרות דרס"ג). כמ"ש (נוסח שמו"ע. בין לנו ותורת ה' אלק'). [92] במארו"ל כו' אלא כו' (שבת פח: ע' לעיל פל"ד). שנק' עוז (ע' לעיל). כמארו"ל (יל"ש ישעי' תלא: כל המשתמש בטל תורה טל תורה מחייהו. בהקדמת ת"ז קרוב

לקוטי פירושים

עיי"ז ש"כבר הי' לעולמים מעין זה בשעת מתן תורה - נמשך הכח לפעול כן ע"י "מעשינו ועבודתינו" (ע"ד מאחז"ל³⁵ בנוגע לעת"ל: "דלא הוי חיי דהוי חיי לא כ"ש"). (סה"ש תשנ"ב ז"א ע' 38 הערה 16)

החזירה . . בטל שעתיד להחיות בו את המתים והוא מל תורה: עפ"ז יש לתווכך בין מ"ש בגמרא³⁶ "הוריד מל שעתיד להחיות בו מתים והחי' אותם", למ"ש במדרש³⁷ שע"י התורה חזרה נשמתו - כיון שטל שעתיד להחיות בו את המתים הוא מל תורה. והענין בזה - ד"פרחה נשמתו" מורה שהגיעו לשלימות העבודה בתור נשמה בגוף, ולכן כדי להחיותם בתור נשמה בגוף, יש צורך ב"טל תורה", שעיי"ז ניתוסף להנשמה שליחות חדשה, נעלית יותר כו'.

(מסה"ש תשנ"ו ז"ב ע' 520 הערה 57. תשנ"ב ז"א ע' 72 והערה 27)

שאז יודרך גשמיות הגוף והעולם ויוכלו לקבל גילוי אור ה' שיאיר לישראל . . ומיתרון ההארה לישראל יגיה חשך האומות גם כן כדכתיב וכו': ממ"ש "שאז יודרך גשמיות הגוף והעולם ויוכלו לקבל גילוי אור ה' שיאיר לישראל", משמע, שזיכוך הגוף והעולם נוגע לבנ"י למטה, שיוכלו לקבל גילוי אור ה'. אבל אדה"ז אינו מסתפק בזה, ומוסיף עוד ענין: "ומיתרון ההארה לישראל יגיה חשך האומות גם כן כדכתיב וכו'" - שבוה מדגיש שהענין ד"יג"י חשך האומות" הוא לא רק חלק ופרט שנוגע להעילוי וזיכוך דבנ"י, אלא זהו"ע שנוגע לאומות העולם גופא; ולכן,

מ"מ, הגהות והערות קצרות - עם פענוחים שהן כללות התורה: . אזהרות דרס"ג¹⁴. כמ"ש: נוסח שמו"ע. ובין התיבות "לנו" ו"תורת" - נאמר "ה' אלקינו" ("כי באור פניך נתת לנו ה' אלקינו תורת חיים")¹⁵. כמארו"ל כו' אלא כו': שבת פח, ב¹⁶. עיין לעיל פל"ד¹⁷. שנקר' עזו: עיין לעיל הערה ד"ה התורה שנקר' עזו. כמארו"ל: ביל"ש ישעי' רמז תלא: "כל המשתמש (ולא "העוסק") בטל תורה טל תורה מחייהו". ובהקדמת ת"ז קרוב לסופה: "כל העוסק בטל תורה (ולא "בתורה") טל תורה מחייהו". ועיי"ז ג"כ כתובות קיא, ב: "כל המשתמש באור תורה אור תורה מחייהו"¹⁸. קץ הימין: עיין לעיל פל"ג¹⁹.

14) הובא בפרש"י משפטים כד, יב. - ובמק"א ("רשימות" חוברת קלג ע' 8) מציין רבינו לתוכן ענין זה: "פיה"מ ורע"ב תמיד פ"ה מ"א" ("עיקר הדת וראשיתו", "עיקר התורה"). (15) ראה גם "הערות ותיקונים בדא"פ": "בשמו"ע: לנו ה' אלקינו תורת. וראה הערה לדף טו, א" ("ש"בכ"מ בדא"ח לא העתיקו השם כשהובא הכתוב"). (16) ושם: "כל דיבור ודיבור שיצא מפי הקב"ה יצתה נשמתו . . הוריד מל שעתיד להחיות בו מתים והחי' אותם". (17) ובהערה ד"ה כמארו"ל (לעיל ע' רז). (18) ובמק"א (אגרות-קודש חכ"ב ע' צז) כותב רבינו: "לשון הכתוב (ישעי' כו, יט) . . טל אורות טלך. ובכתובות (קיא, ב) דרשו על זה "אור תורה מחייהו" . . ובירושלמי ברכות פ"ב ה"ב: אין המתים חיים אלא בטללים כו' כי טל אורות גו'. וראה שבת פח, ב. לקו"ת האזינו עג, ג. ובד"ה סמכוני תר"ס, דבחי' אור תורה וטל תורה הוא בחי' רזין ורזי דרזין". (19) ובהערה ד"ה קץ הימין (לעיל ס"ע רה ואילך).

35) סנהדרין זא, א. 36) שבת פח, ב. 37) שמור"ר פכ"ט, ד. שהש"ר פ"ה, טז [ג].

כדכתיב (ישעי' ס' ג').
וכתיב בית (ישעי' ב'
ה'). וכתוב ונגלה (ישעי'
מ' ה'). וכתוב לבוא
(ישעי' ב' כא': בנקרות ..
ומהדר). וכמ"ש (תפלת
ר"ה).

כדכתיב והלכו גוים לאורך וגו' וכתוב בית יעקב לבו
ונלכה באור ה' וכתוב ונגלה כבוד ה' וראו כל בשר
יחדיו וגו' וכתוב לבוא בנקרת הצורים ובסעיפי הסלעי'
מפני פחד ה' והדר גאונו וגו' וכמ"ש והופע בהדר גאון
עוזך על כל יושבי תבל ארצך וגו':

מ"מ, הגהות והערות קצרות - עם פענוחים

כדכתיב: ישעי' ס' ג'.
וכתיב בית: ישעי' ב' ה'.
וכתיב ונגלה: ישעי' מ' ה'.
וכתיב לבוא: בקרא ישעי' ב' כא':
"בנקרות .. ומהדר" (ולא "בנקרת .. והדר")³⁸.
וכמ"ש: תפלת ר"ה³⁹.

20) כן הוא גם ב"הערות ותיקונים בדא"פ".
21) ראה גם "לקוטי פירושים" כאן.

כאשר הביטול דאוה"ע לאלקות הוא (לא רק כתוצאה משעבודם וביטולם לבנ"י, אלא) באופן שנגרש אצלם גופא
מצד ענינם הם, אזי נתמלאה הכוונה דדירה בתחתונים בשלימות, ובמילא - שלימות הגילויים לבנ"י.
ועפ"ז מובן שמ"ש "ומיתרון ההארה לישראל יג' חשך האומות" הוא עוד פרט והמשך למ"ש לפניו "שאז
יזדכך גשמיות הגוף והעולם ויוכלו לקבל גילוי אור ה' שיאיר לישראל כו".

(מלקו"ש חכ"ג ע' 179 ואילך)

יתרון ההארה לישראל: גם לעתיד לבוא כשתושלם הכוונה דדירה בתחתונים ע"י גילוי כח העצמות שבו³⁸,
יהי 'יתרון ההארה לישראל' (שלכן יהיו ישראל מובדלים מן (אומות) העולם) - לפי ש(גילוי) כח העצמות
שבעולם אינו ככח העצמות שבישראל, כי, זה שהמציאות דעולמות הוא העצמות, הכוונה בזה היא שהעצמות
"הוא המהווה אותם מאין ליש ומבלעדו אין שום מציאות כלל וכלל"⁴⁰, משא"כ בישראל - מציאותם גופא הוא,
כביכול, העצמות.

(מלקו"ש ח"ב ע' 75 בשוה"ג להערה 30. סה"ש תנשי"א ח"ב ע' 587 הערה 50)

כדכתיב והלכו גוים לאורך וגו' וכתוב .. וכתוב וכו': הטעם שמדייק להביא כמה פסוקים - אולי י"ל,
שכוונתו לרמז שנוסף על הגהת חושך האומות שנעשה בדרך ממילא ע"י יתרון ההארה לישראל (כפשטות תוכן
הלשון "מיתרון ההארה לישראל יגיה חשך האומות גם כן"), ישנו גם אופן שהגהת חושך האומות היא באופן
של פעולה⁴¹, ומודגש בהלשון שמביא בסופו⁴²: "והופע בהדר גאון עוזך על כל יושבי תבל".

(לקו"ש חל"ה ע' 100 הערה 51)

וכמ"ש והופע .. ארצך וגו': כן הוא ("וגו") בכל הדפוסים, אף שאינו פסוק. אבל ידוע אשר בכ"מ בזהר
ות"ז נמצא "דכתיב", "שנאמר", על הנמצא בתפלות וברכות. וראה ג"כ תוד"ה נשים (ברכות כ, ב)⁴³. ואולי לכן
גם בזה נאמר "וגו" ולא "וכו", אף דאין שייך בזה הטעם דכל פסוקי דלא פסקי' משה כו⁴⁴.

(הערות ותיקונים בדא"פ)

38) פרש"י ר"פ בראשית. וראה תנחומא (באבער) בראשית יו"ד. אותיות דרע"ק ב'. כנ"ל הערה ד"ה נתאוה. 40) ד"ה ולקחתם שבערה
7. 41) ראה בארוכה לקו"ש כאן ע' 97 ואילך. 42) מתפלת עמידה דר"ה. 43) ושם: "דכתיב על בריית שחתמת בבשרינו ועל תורתך שלמדתנו"
- אף שאין זה פסוק, אלא נוסח ברכת המזון. 44) ראה לעיל ע' יו"ד. וש"נ.